

речевого розвитку умовно отсталых детей препятствуют осуществлению полноценного общения, и как следствие, приводят к снижению потребности в коммуникации и несформированности ее форм, незаинтересованности в контакте, неумение ориентироваться в ситуации общения и тому подобное. В статье представлен обзор основных преимуществ театральной деятельности в плане развития коммуникации детей этой категории, и освещены направления театрализации, которые можно применить в течении коррекционно-развивающего процесса с умовно отсталыми младшими школьниками.

Ключевые слова: дети с проблемами интеллектуального развития, коммуникативная деятельность, дезадаптация, театральная деятельность.

Zelinska-Lubchenco K.O. The role of theatrical elements in overcoming communicative maladjustment primary school children with mental retardation

The general information and special psycho-pedagogical and methodological in the national and foreign scientific literature on the problems of formation and development of speech and communication skills of children with mental retardation are analyzed in the article. It is proved that the development of communicative skills of primary school children of this category is one of the important prerequisites of their socialization. Features of speech development in mentally retarded children impede the realization of full communication, and as a consequence, lead to the reduction in the necessity for communication and non-formation of its forms, disinterest in contact, the inability to understand the situation of communication and etc. The overview of the main advantages of theatrical activity in terms of development of this category children communication, and the directions for staging, which can be applied during the remedial developmental process, with mentally retarded younger pupils are introduced in the article.

Key words: children with intellectual development problems, communicative activity, desadaptations, theatrical activity.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2015 р.

Статтю прийнято до друку 20.09. 2015 р.

Рецензент: д.пед.н., проф. Сбруєва А.А.

УДК 316.614,5-056.36

Іваненко А.С.

ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО МАЙБУТНЮ СІМ'Ю ЯК НАПРЯМОК СОЦІАЛІЗАЦІЇ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ПІДЛІТКІВ

Стаття присвячена проблемі одного з напрямків соціалізації розумово відсталих учнів, а саме – формування уявлень про майбутню сім'ю, адже входження у доросле самостійне життя, безпосередньо, пов'язано із створенням власної сім'ї. В статті проаналізовано з якими проблемами стикаються випускники допоміжних шкіл в процесі створення власної сім'ї та причини їх виникнення. Наведено результати дослідження, на меті якого було вивчення в учнів 7-х та 9-х класів допоміжної школи характеру знань про сімейно-шлюбні відносини та уявлень про власну майбутню сім'ю, особливостей прояву емоційно-оцінного ставлення до майбутньої сім'ї та сім'ї батьків, особливостей прояву статево-рольової поведінки розумово відсталих хлопців та дівчат. Також, в статті представлено програму з формування уявлень про майбутню сім'ю у підлітків з вадами розумового розвитку.

Ключові слова: розумово відсталі підлітки, уявлення, майбутня сім'я, соціалізація.

Одним із головних завдань спеціальної психології є забезпечення оптимальної інтеграції в сучасні умови життєдіяльності дітей з особливими потребами (В. Бондар, Л. Вавіна, І. Дмитрієва, В. Засенко, А. Колупаєва, С. Конопляста, В. Липа, Г. Мерсіянова, С. Миронова, В. Синьов, Т. Скрипник, В. Тарасун, І. Татьянчикова, Л. Фомічова, О. Хохліна, А. Шевцов, М. Шеремет, Д. Шульженко та ін.). Одним із компонентів соціальної адаптації осіб з обмеженими можливостями здоров'я, зокрема підлітків із вадами розумового розвитку, є укладання шлюбу та побудова власної сім'ї.

Перші дослідження, присвячені вивченню подальшої долі вихованців допоміжних шкіл, а саме проблемі побудови сімейних стосунків, були здійснені науковцями: А. Асафовой (1963, 1967); А. Іваніцким (1986); Ю. Карвялісом (1975, 1988); М. Шалімовим (1970); Г. Шаумаровим (1990) та ін. Вченими було виявлено значну кількість проблем, з якими стикаються в своїх власних сім'ях колишні випускники спеціальних (допоміжних) шкіл. Серед таких проблем Г. Шаумаров виділяє наступні: негативний досвід отриманий до шлюбу, несприятливий приклад батьківської сім'ї; велика кількість дошлюбної вагітності; істотна різниця у віці – від 10-25 років; повне підкорення іншому партнеру, який не має інтелектуальних вад; багатодітність; великий відсоток народження дітей з різними відхиленнями у

розвитку; психологічна та соціальна неготовність до сімейного життя; нестача знань з організації сімейного господарства; високий рівень конфліктності між подружжям, неузгодженість сімейних цінностей; проблеми в сексуальних відносинах [1].

Зокрема, О. Денисова, О. Морщинуна, Г. Шаумаров виділяють основні причини, які спричиняють виникнення проблем у майбутній сім'ї у людей з вадами розвитку: не достатньо серйозне ставлення до вибору чоловіка, відсутність відповідальності та необхідної психологічної та моральної зрілості; невміння жити в одному сімейному колективі, егоїстичне відношення до інших членів сім'ї та незацікавленість їхнім життям; бракування культури в сфері духовних, психологічних та сексуальних відносин [1].

Серед головних причин Г. Шаумаров виділяє низький освітній та культурний рівень випускників допоміжної школи та неблагополучність, деструктурованість батьківських сімей, низький рівень їхньої педагогічної культури та невисокий виховний потенціал. К. Вітек підкреслює значення особистого прикладу батьків для власних дітей та якості виховання ними підростаючого покоління. Атмосфера батьківської сім'ї, на думку вченого, в майбутньому впливає на долю молодого подружжя та на їх сімейне благополуччя. Розлучення батьків, виховання дитини в неповній родині, неблагополучність і конфліктність батьківської родини ускладнює процес формування в майбутньому гармонійної сім'ї.

У Державній програмі «Репродуктивне здоров'я нації на період до 2015 року», яка була затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1849, одними з причин виникнення проблеми у сфері репродуктивного здоров'я нації, були виділені – недостатня увага до ролі інституту сім'ї й питанням планування сім'ї та проблема збереження традиційної культури взаємовідносин у сім'ї як основної складової суспільства. Одними з пріоритетних напрямків виконання Програми у сфері освіти виділені – проведення просвітницьких заходів з питань планування сім'ї; у соціально-економічній сфері – пропагування сімейних цінностей [3].

Збільшення останніми роками в Україні кількості розлучень, скорочення народжуваності, низький рівень знань, уявлень про сімейне життя висунули проблему підготовки учнів, в тому числі й учнів допоміжної школи, до майбутнього відповідального шлюбу як одну з основних проблем суспільства. Формування уявлень молодого покоління про соціально-психологічні процеси, що відбуваються при становленні і розвитку сім'ї, є однією з форм зміцнення майбутньої сім'ї.

Основними джерелами підготовки розумово відсталих учнів до майбутнього сімейного життя є батьківська сім'я, школа, однокласники, твори художньої літератури та мистецтва, засоби масової інформації. Вплив цих джерел не є рівнозначним, та відповідно ускладнений певними недоліками. А саме: часто ситуація в сім'ях, де виховуються діти з порушеним інтелектом, є педагогічно складною; спеціальні школи є переважно заходами інтернатного типу, що збіднює знання дітей з питань сімейного життя; інформація, що надходить від однокласників базується на міфах та суттєво залежить від складу референтної групи, мікроклімату в ній; засоби масової інформації пропагують неадекватні взірці побудови сімейних відносин тощо. Саме тому основним координаційним джерелом реалізації завдань статево-рольового виховання щодо дітей з порушеним інтелектом розглядається допоміжна школа, а основними методами впливу – методи позакласної виховної роботи [1].

Науковці вказують (Г. Шаумаров [5], С. Миронова [2], О. Мастюкова [1] та ін.), що велика відповідальність в підготовці майбутнього сім'янина, майбутніх чоловіка та дружини, батька та мати покладається саме на школу, в якій навчається розумово відстала дитина. У практиці спеціальних шкіл при підготовці учнів до сімейного життя, Г. Шаумаров вважає доцільним: враховувати особливості дефекту дитини, вікового періоду та особливості батьківських сімей учнів; враховувати та використовувати багаті народні та національні традиції; ознайомити учнів з предшлюбними факторами, з їх роллю та впливом на створення сім'ї; формувати культуру спілкування в учнів та готовність до виконання психотерапевтичної функції в сім'ї; формувати вміння виражати почуття любові, ніжності; формувати такі якості особистості, як відвертість, уважність, люб'язність, розуміння інших, вміння співчувати та співпереживати. Науковець наголошував на тому, що школа має бути першим і основним джерелом статевої просвіти учнів. Також Г. Шаумаров надавав спеціальній школі важливого значення в

формуванні адекватних уявлень про майбутню сім'ю [5].

У зв'язку з вищезазначеними проблемами чималої актуальності набуває проблема підготовки до майбутнього сімейного життя учнів старших класів спеціальної школи, зокрема учнів з вадами розумового розвитку. Тому нами було організовано дослідження з метою вивчення в учнів 7-х та 9-х класів допоміжної школи характеру знань про сімейно-шлюбні відносини та уявлень про власну майбутню сім'ю, особливостей прояву емоційно-оцінного ставлення до майбутньої сім'ї та сім'ї батьків, особливостей прояву статево-рольової поведінки розумово відсталих хлопців та дівчат. У експерименті брали участь 172 учні 7-х та 9-х класів допоміжних шкіл Донецької, Запорізької та Харківської областей (7-й клас – 79 учнів: з них 43 дівчини та 36 хлопців; 9-й клас – 93 учня: з них 51 дівчина та 42 хлопця). Вік підлітків складав від 13 до 16 років, діагноз – F 70.

Результати дослідження особливостей знань та уявлень про майбутню сім'ю показали, що в розумово відсталих підлітків недостатній рівень знань про функції сім'ї та про складові елементи щасливого сімейного життя; поверхові та нечіткі уявлення про особистісні якості, необхідні для сімейного життя; недостатньо сформовані уявлення про розподіл обов'язків подружжя, про основні цілі шлюбу, про розподіл лідерства в майбутній сім'ї, про розв'язання конфліктних ситуацій.

Більшість розумово відсталих підлітків мають позитивне ставлення до майбутньої сім'ї і уявляють її дружньою та зладною, з благоприємним психологічним кліматом. Підлітки хочуть перейняти досвід сімейних відносин у своїх батьків у майбутньому; бажають, щоб їх сім'я була схожа на сім'ю батьків; вважають батьківську сім'ю для себе прикладом. Більшість розумово відсталих підлітків мають бажання бути схожими на власних батьків, а також бажають, щоб майбутні чоловік або дружина були схожими відповідно на їх батька або мати. Учні допоміжної школи в більшості задоволені відносинами з батьками та відчують прихильність до них. Тому досвід, який здебільше є негативним, отриманий в батьківській сім'ї в майбутньому буде перешкодою на шляху побудови міцної родини, адже, як показали дослідження негативні тенденції в організації сімейного життя та деструктивні форми взаємовідносин розумово відсталі хлопці і дівчата сприймають за норму.

Дослідження особливостей прояву статево-рольової поведінки розумово відсталих підлітків учнів дозволило зробити наступні висновки:

- 1) рівень інтелектуального розвитку підлітків впливає на їх рівень полової ідентичності, тобто підлітки з нормально розвинутим інтелектом, в порівнянні з розумово відсталими, ідентифікують свою та протилежну стать за більшою кількістю ознак;
- 2) в учнів і допоміжної школи, і масової школи обізнаність про особливості власної статі вища, ніж про протилежну;
- 3) знання про статеві ознаки власної статі у розумово відсталих дівчат ширші ніж у хлопців, а у хлопців, в свою чергу, знання про статеві ознаки протилежної статі ширше ніж у дівчат;
- 4) у значній більшості підлітків з вадами розумового розвитку і нормально розвинутим інтелектом сформовані уявлення про відмінності жіночої та чоловічої статі;
- 5) статево-рольова ідентифікація у розумово відсталих хлопців і дівчат відповідає їх статі, підлітки з вадами розумового розвитку ототожнюють себе з людиною власної статі, в них наявні психологічні риси та особливості поведінки, які притаманні їхній статі.

Спираючись на результати проведеного дослідження, можна сказати, що проблема підготовки розумово відсталих підлітків до сімейного життя сьогодні є досить актуальною і потребує своєчасного вирішення. В. Сухомлинський стверджував: «У школі важко навчити якоїсь професії. Їх десятки тисяч, проте всі діти стануть мужчинами і жінками, дружинами і чоловіками, батьками і матерями, і навчити їх цього необхідно» [3]. Створення системи психолого-педагогічних заходів, підвищення обізнаності батьків, педагогів та молоді, забезпечення фахівців необхідною методичною літературою може бути першим кроком у створенні системи сімейного виховання підлітків та молоді з порушеннями психофізичного розвитку в Україні.

Результати різноаспектного аналізу наукової, навчальної й методичної літератури та проведеного експерименту засвідчили необхідність створення цілісної системи роботи з формування

уявлень про майбутню сім'ю у розумово відсталих підлітків та підготовки їх до сімейного життя, яка повинна будуватися на основі комплексної взаємодії батьків і фахівців спеціальних освітніх установ та включати в себе такі аспекти, як загальносоціальний, етичний, психологічний, правовий, фізіолого-гігієнічний, педагогічний, естетичний і господарсько-економічний. Тому нами було розроблено комплекс лекцій для батьків «Виховання майбутнього сім'янина» та комплекс лекцій для педагогів «Підготовка розумово відсталих учнів до майбутнього сімейного життя» з метою забезпечення психологічної просвіти педагогів та батьків з питань підготовки розумово відсталих учнів до майбутнього сімейного життя та комплексну програму «Я майбутній сім'янин» з метою формування уявлень про майбутню сім'ю у розумово відсталих учнів 8-9 класів.

Отже запропонована нами програма з формування уявлень про майбутню сім'ю у розумово відсталих підлітків включає в себе три блоки:

Перший блок включає просвітницьку роботу з батьками. Адже, дослідження К. Вітека, М. Вовчик-Блакитної, А. Волкової, І. Клемантович, С. Кратохвіла, З. Фрейда, З. Цельмера, В. Чередниченко, К. Юнга, Т. Юферевої та інших, доводять, що батьківська сім'я в майбутньому впливає на долю молодого подружжя та на їх сімейне благополуччя, адже діти схильні неусвідомлено переносити моделі взаємин своїх батьків у власні сім'ї. Тому важливою частиною в процесі підготовки розумово відсталих підлітків до майбутнього сімейного життя – робота з батьками.

З даною метою нами було розроблено комплекс лекцій для батьків «Виховання майбутнього сім'янина», який включає в себе 18 лекцій, які повинні проводитись психологом на батьківських зборах два рази на рік з батьками учнів з 1-го по 9-ий класи. Основною метою комплексу лекцій для батьків «Виховання майбутнього сім'янина» була просвіта батьків розумово відсталих учнів та підвищення їх рівня педагогічної компетентності в таких питаннях, як особливості виховання хлопців та дівчат, культура сімейного спілкування, особливості підліткового віку, формування необхідних якостей майбутнього сім'янина.

Приклад тем з комплексу лекцій для батьків «Виховання майбутнього сім'янина»: «Тепло сімейного кола», «Культура сімейного спілкування»; «Виховання майбутньої хазяйки та хазяїна», «Сімейні традиції»; «Виховання дівчинки як майбутньої берегині сімейного кола», «Виховання хлопця як майбутнього годувальника родини»; «Особливості дівчини-підлітка», «Особливості хлопця-підлітка», «Як розмовляти з дитиною про дорослі питання», «Виховання жіночності у дівчат та мужності у хлопців»; «Необхідні якості майбутнього сім'янина», «Виховання майбутніх матері та батька» та ін.

Другий блок включав в себе просвітницьку роботу з педагогами. С. Максименко та М. Заброцький підкреслюють, що не у всіх сім'ях панує здоровий та сприятливий морально-психологічний клімат для людини, здатної реалізувати себе в ролі сім'янина, тому, на думку вчених, на допомогу батькам повинна прийти школа. О. Мастюкова підкреслює, що основним координаційним джерелом реалізації завдання з підготовки до майбутнього сімейного життя дітей з порушеним інтелектом розглядається допоміжна школа [1].

Тому до методики роботи з формування уявлень про майбутню сім'ю у розумово відсталих учнів 8 – 9-х класів увійшов комплекс лекцій для педагогів «Підготовка розумово відсталих учнів до майбутнього сімейного життя». Запропоновані лекції призначені для проведення їх психологом 10 разів на рік з вчителями та вихователями з метою забезпечення психологічної просвіти з проблеми підготовки учнів допоміжної школи до сімейного життя.

Приклад тем з комплексу лекцій для педагогів «Підготовка розумово відсталих учнів до майбутнього сімейного життя»: «Особливості взаємодії з дівчатами-підлітками та хлопцями-підлітками»; «Переживання підліткового віку розумово відсталими учнями»; «Прищеплення учням сімейних цінностей»; «Ознайомлення учнів з сімейними традиціями»; «Формування у дівчат жіночності, у хлопців мужності»; «Підготовка хлопців і дівчат до майбутнього батьківства»; «Ознайомлення учнів з культурою міжстатевих взаємовідносин»; «Проблема статевого виховання розумово відсталих учнів»; «Формування в учнів фемінних та маскуліних рис»; «Особливості виховання майбутнього сім'янина».

До 3-го блоку увійшла робота безпосередньо з учнями 8-9 класів допоміжної школи. Адже на

думку С. Анісютині, в процесі виховання майбутнього сім'янина провідною ідеєю є ідея гармонізації, яка будується на основі комплексної взаємодії батьків і педагогів з орієнтацією на суб'єктне включення до нього самих учнів.

З метою формування уявлень про майбутню сім'ю у розумово відсталих підлітків нами було розроблено комплексну програму «Я майбутній сім'янин», яка призначена для учнів 8 – 9-х класів допоміжної школи. Дана програма включає в себе 34 корекційно-розвивальних заняття, які повинні проводитися один раз на два тижня протягом двох років. Тривалість корекційно-розвивального заняття – 45 хвилин.

Під час розробки методики роботи з формування уявлень про майбутню сім'ю у підлітків з вадами розумового розвитку ми спиралась на положення про вікові особливості учнів допоміжних шкіл та на їх інтелектуальні властивості. У психолого-педагогічній літературі в контексті цілеспрямованої підготовки до майбутнього сімейного життя найбільш сприятливим вважається саме підлітковий вік, який є одним із найважливіших у статеворольовому самовизначенні та становленні особистості. Підлітковий вік має всі необхідні передумови для підготовки підростаючого покоління до майбутнього сімейного життя і характеризується: створенням планів на доросле життя, виникненням потреби у спілкуванні з однолітками протилежної статі, завершенням статевого дозрівання особистості, пробудженням потреби кохати і бути коханим, появою сексуальних інтересів. У дослідженнях Т. Власової, В. Кузьміної, К. Лебединської, О. Мастюкової, М. Матвєєвої, С. Миронової, В. Синьова, М. Певзнер та ін. вказується, що підлітковий період при розумовій відсталості протікає дисгармонійно. Складність підліткового віку розумово відсталих посилюється інтелектуальною недостатністю, що тісно пов'язано з проблемою соціальної адаптації цієї категорії дітей. Особливості психічної діяльності розумово відсталих школярів, які значно відрізняються від норми, відіграють істотну роль у формуванні їхньої особистості, у механізмах інтеріоризації моральних понять та їх реалізації в діючі норми поведінки (А. Капустін, Н. Тарасенко, Р. Муравйова та ін.), що створює умови для більш легкого засвоєння небажаних форм поведінки.

При розробці програми ми спиралась на комплекс психолого-педагогічних методів, до якого входили елементи психотерапії, сюжетно-рольової гри, тренінгових технік. Також у програмі були використані психологічні методи таких психотерапевтичних шкіл, як гештальт-терапія, психодрама, трансактний аналіз.

Комплексна програма «Я майбутній сім'янин» складається з чотирьох частин, перша частина «Зародження сім'ї» та друга частина «Побудова сімейних взаємостосунків» призначена для учнів 8-х класів, третя частина «Організація сімейного життя» та четверта частина «Я майбутній сім'янин» – для учнів 9-х класів.

Приклад тем занять першої частини «Зародження сім'ї»: «Особливості взаємовідносин між хлопцями і дівчатами»; «Перше кохання»; «Укладання шлюбу»; «Права та обов'язки сім'янина»; «Сім'я починається з тебе»; «Необхідні складові щасливого сімейного життя» та ін.

Приклад тем занять другої частини «Побудова сімейних взаємостосунків»: «Культура сімейних взаємовідносин»; «Хто в сім'ї лідер»; «Взаємостосунки між чоловіком та дружиною»; «Тепло родинного кола»; «Мистецтво спілкування з дітьми»; «Розв'язання сімейних конфліктів» та ін.

Приклад тем занять третьої частини «Організація сімейного життя»: «Організація сімейного життя»; «Організація сімейного досуга»; «Господарсько-економічні відносини в сім'ї»; «Організація сімейного побуту»; «Рольова структура сім'ї»; «Планування дитини» та ін.

Приклад тем занять четвертої частини «Я майбутній сім'янин»: «Я майбутній батько чи мати»; «Я майбутній господар чи господиня»; «Побудова міцної сім'ї»; «Гігієна сімейних взаємостосунків»; «Таємниці щасливого сімейного життя»; «Я майбутній сім'янин».

Впровадження запропонованої програми з формування уявлень про майбутню сім'ю у розумово відсталих підлітків дало позитивні результати. У хлопців і дівчат значно підвищився рівень знань про сімейно-шлюбні відносини та уявлень про власну майбутню сім'ю, сприйняття відносин у батьківській сім'ї стало більш адекватним та аналітичним, збільшився відсоток бажаючих створити власну сім'ю в

майбутньому, у поведінці хлопців і дівчат більш чіткіше стали проявлятися маскуліні та фемінні якості.

Отже, родина відіграє велику роль у зміцненні здоров'я і вихованні підростаючого покоління, забезпеченні економічного і соціального прогресу, у поліпшенні демографічного положення, тому підготовка молоді до створення сім'ї – одне з важливих завдань соціально-економічного розвитку нашої України. В контексті спеціальної освіти, підготовка до майбутнього сімейного життя розумово відсталих учнів – це один з напрямів соціалізації даної категорії дітей. Однак, на сьогоднішній день проблемі підготовки хлопців і дівчат, в тому числі хлопців і дівчат з вадами розумового розвитку, до майбутнього сімейного життя в нашій державі приділяється не достатня увага, про що свідчать проблеми сучасного інституту сім'ї, особливості становлення та розвитку молоді сім'ї.

Таким чином, проблема виховання розумово відсталого підлітка як майбутнього сім'янина сьогодні є досить актуальною і вимагає своєчасного вирішення. Тому гострою стає необхідність впровадження цілісної системи сімейного виховання та підготовки підлітків та молоді з вадами розумового розвитку до сімейного життя, яка повинна будуватися на основі комплексної взаємодії батьків і фахівців спеціальних освітніх установ.

Використана література:

1. **Мастюкова Е.М.** Семейное воспитание детей с отклонениями в развитии / Е.М. Мастюкова. – М.: ВЛАДОС, 2004. – 398 с.
2. **Миронова С.П.** Олигофренопедагогика. Компактний навчальний курс: навчальний посібник / С.П.Миронова. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет: редакційно-видавничий відділ, 2008. – С.159-166
3. **Про затвердження Державної програми "Репродуктивне здоров'я нації" на період до 2015 року:** постанова Верховної Ради України від 27 грудня 2006 р. № 1849 // Офіційний вісник України від 19.01.2007, 2007 р., № 1, стор. 129, стаття 35, код акту 38343/2007
4. **Сухомлинський В.О.** Батьківська педагогіка / В.О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1978. – 263 с.
5. **Шаумаров Г.Б.** Социально-психологические проблемы молодой семьи выпускников специальной школы для детей с задержкой психического развития / Г. Шаумаров: Автореф. док. псих. наук. – М., 1990. – 25 с.

References

1. **Mastyukova Ye.M.** Semeynoye vospitaniye detey s otkloneniyami v razvitiy / Ye.M. Mastyukova. – М.: VLADOS, 2004. – 398 s.
2. **Mironova S.P.** Oligofrenopedagogika. Kompaktnij navchal'nij kurs: navchal'nij posibnik / S.P.Mironova. – Kam'janec'-Podil's'kij: Kam'janec'-Podil's'kij derzhavnij universitet: redakcijno-vidavnichij viddil, 2008. – S.159-166
3. **Pro zatverdzhennja Derzhavnoi programi "Reproduktivne zdorov'ja nacji" na period do 2015 roku:** postanova Verhovnoi Radi Ukraini vid 27 grudnja 2006 r. № 1849 // Oficijnij visnik Ukraini vid 19.01.2007, 2007 r., № 1, stor. 129, statija 35, kod aktu 38343/2007
4. **Suhomlins'kij V.O.** Bat'kivs'ka pedagogika / V.O. Suhomlins'kij. – К.: Rad. shkola, 1978. – 263 s.5. Shaumarov G.B. Sotsial'no-psikhologicheskiyeproblemymolodoy semi vypusnikovspetsial'noyshkoly dlya detey s zaderzhkoypsikhicheskogorazvitiya / G. Shaumarov: Avtoref. dok. psikh. nauk. – М., 1990. – 25 s.

Иваненко А.С. Формирование представлений о будущей семье как направление социализации умственно отсталых подростков

Статья посвящена проблеме одного из направлений социализации умственно отсталых учащихся, а именно – формированию представлений о будущей семье, ведь вхождение во взрослую самостоятельную жизнь, непосредственно, связано с созданием собственной семьи. В статье проанализированы проблемы, с которыми сталкиваются выпускники вспомогательных школ в процессе создания собственной семьи и причины их возникновения. Приведены результаты исследования, целью которого было изучение у учащихся 7-х и 9-х классов вспомогательной школы характера знаний о семейно-брачных отношениях и представлений о собственной будущей семье, особенностей проявления эмоционально-ценностного отношения к будущей семье и семье родителей, особенностей проявления поло-ролевого поведения умственно отсталых мальчиков и девочек. Также, в статье представлена программа по формированию представлений о будущей семье у подростков с нарушениями умственного развития.

Ключевые слова: умственно отсталые подростки, представления, будущая семья, социализация.

Ivanenko A.S. The formation of ideas about the future family as direction of socialization of mentally retarded teenagers

The article deals with one of the directions of socialization of mentally retarded students. The main direction is the formation of ideas about the future family, as the entry into adult independent life is directly related to the creation of their own family. The article analyzes the problems of special schools leavers who face the problem in the process of creating their own family, and their causes. The results of the study are given, the purpose of which is to examine the students of the 7th and 9th forms of a special school. The main task is to study the nature of knowledge about family relations and perceptions about their own future family, peculiarities of displaying emotive attitude towards the future of their family and the parents' family and peculiarities of displaying sex

and role behavior of mentally retarded boys and girls. The article introduces the concept of the program to form the ideas about the future family of adolescents with intellectual disabilities.

Keywords: mentally retarded teenagers, conceptions, future family, socialization.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2015 р.

Статтю прийнято до друку 20.09. 2015 р.

УДК 376-056.36

Кіреєва Н.Б., Браславець І.В.

СУЧАСНА МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ З УСКЛАДНЕННЯМИ У РОЗВИТКУ З ПИТАНЬ НАВЧАННЯ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ

У статті висвітлюється сучасна модель організації допомоги дітям з ускладненнями у розвитку з питань навчання та соціалізації з досвіду роботи навчально-реабілітаційного класу при Дніпропетровському обласному методичному психолого-медико-педагогічному центрі. Здійснений аналіз літературних джерел, включаючи роботи, в яких розглядається сучасний стан проблеми соціалізаційного процесу дітей з порушеннями психофізичного розвитку, свідчить про актуальність та поступальний розвиток процесу її вивчення. Зазначено, що метою роботи фахівців навчально-реабілітаційного класу є досягнення максимально можливих позитивних результатів в соціально-побутовій адаптації дітей шляхом створення такої моделі організації навчання та соціальної адаптації особливих дітей, яка б відповідала їх потенційним можливостям, емоційному стану, освітнім потребам. Описано основні етапи роботи, які сприятимуть успішному розвитку у дітей цінностей і загальноприйнятих норм поведінки, необхідних для життя в суспільстві, а також комунікативної та соціальної компетентності. Обґрунтовано важливість командної взаємодії та залучення батьків до активної участі в програмі допомоги дитині в умовах реабілітаційного центру та впровадження етапів програми в повсякденному житті родини, що робить засвоєння дітьми соціальних умінь і навичок конкретнішим, доступнішим, усвідомленим, а також значно підвищує ефективність реабілітаційної роботи.

Ключові слова: соціалізація, навчально-реабілітаційний клас, діти з ускладненнями у розвитку, реабілітація.

Постановка проблеми. Зміни в соціально-економічному і політичному житті України, загострення нових проблем в суспільстві поставили вчених і практичних працівників перед рішенням завдань, пов'язаних з пошуками нових, ефективно-діючих механізмів соціально-психологічної адаптації особистості до життя в соціумі. Особливо потребують соціальної допомоги діти з ускладненнями в розвитку, кількість яких постійно зростає. Актуальність обраної теми дослідження визначається не лише її громадською значущістю на сучасному етапі розвитку нашої країни, але і недостатньою науковою розробленістю даної проблеми.

Аналіз досліджень і публікацій. Як засвідчує аналіз літературних джерел, витоки дослідження соціального захисту дітей з ускладненнями в розвитку були закладені ще в працях таких відомих вчених, як П. Блонський, П. Каптерев. Проблема соціальної норми вивчалася П. Бергером, П. Бурдье, М. Вебером, Т. Луманом та Р. Мертоном. Серед українських дослідників, які своїми працями зробили вагомий внесок в аналіз соціологічних та соціально-психологічних аспектів соціалізації, можна відзначити: Л. Азу, Н. Костенко, М. Лавриненко, Н. Лавриченко, С. Макеєва, І. Мартинюка, В. Пилипенка, А. Ручку, Н. Соболеву, Л. Сокурянську, Н. Цимбалюк, М. Шульгу та ін. Проблеми корекції соціалізаційного процесу висвітлені в працях А. Ковальової, своєрідний підхід до аналізу специфічних груп осіб з вадами здоров'я на засадах соціологічних концепцій соціалізації та інвалідизації обґрунтовано О. Діковою-Фаворською. Певні перспективні розробки цієї проблеми окреслено в статтях П. Романова і О. Ярської-Смірнкової, що досліджують проблеми доступності вищої освіти для інвалідів.

Метою даної статті є висвітлення сучасної моделі організації допомоги дітям з ускладненнями у розвитку з питань навчання та соціалізації з досвіду роботи навчально-реабілітаційного класу при Дніпропетровському обласному методичному психолого-медико-педагогічному центрі.

Виклад основного матеріалу. В Україні протягом тривалого часу сформовано державну систему соціальної підтримки дітей з вадами психічного та фізичного розвитку, яка організаційно розподілилася між Міністерством освіти України, Міністерством охорони здоров'я України,